

մուած է զնստ զալ-էն = հետեւիլ = suivre. օր. Mekhithar et les auteurs suivants (qui le suivirent) Մխիթար և հետագայ հեղինակները. ուր՝ հետագայ = հետեւեն եկող = որք զհետ եկին = հետեւեցան կը նշանակէ:

Հետը (= հետք = traces. որ տունը ուրեմն միշտ հետեւելու, ետեւէն երթալու իմաստ ունի. ուսկից

Հետագայ	= suivant	Suivre
Հետագայք	= suite	
Հետամուտ	= poursuivant	
Հետամուել	= suivre	
Հետամութիւն	= poursuite	
Հետեւաբար	= par conséquent	
Հետեւակն	= conséquent	
Հետեւակից	= consécutif	
Հետեւանալ	= suivre	
Հետեւանք	= conséquence	
Հետեւիլ	= suivre	
Հետեւող	= suivant	
Հետեւում	= consécutif	
Հետեւցնել	= suite	
Հետպհետէ	= faire suivre	
Հետընթաց	= consécutivement	
	= poursuivant	

Անդին կայ շարքը բուն հետք-ին որ նոյն հետ-ին արմատն է և հոմանիշ, ինչպէս հետախոյզ, հետագօտել, հետաբըրքիր, հետի եւն:

Իսկ երբ ո՞չ թէ ետեւեն կու զայ կամ ետեւեն կ'երբայ = կը հետեւի, այլ ես = ետեւ կ'երթայ, ետ կը կենայ, ետ կը մնայ, պյն ատեն կը բարդենք Յեթ մակրայով, և կ'ունենանք շարքը յետադարձ, յետակայ, յետազէմ, յետադիմել, յետակաց, յետամնաց. ասկից զատ՝ յետագիր, յետածին (յետոյ գրուած, ծնած եւն):

ԺԲ. — « Հրամանատար թէ հրամատար ». — Առաջին ձեւը սովորական գործածուածն է, այժմ՝ ինչպէս մեր ոսկեղէն դարուն. տե՛ս Գ. Թագ. Դ. Յ., Սիր. Ես. Երեմ. Գան. եւն:

Իսկ հրամատար-ն՝ ըստ Հայկազեանի՝ նախորդին համառօտուած ձեւն է. « Գրի և կարճելով՝ Հրամատար ». Աճառեան, ընդհակառակն, կը համարի որ հրամատար-ն

ըլլայ հնագոյն ձեւը. « Հնագոյն ձեւն է հրամատար. Ա. Գր. Բուզ. Եղիշ. որ ժողովրդական ստուգաբանութեամբ տեղի է տւած նորակերտ հրամատար (իբր հրաման տանող) ձեւին. վերջինը արդի գրականի միակ ընդունած ձեւն է և նշանակում է « զօրաբանակի գլխաւորը »:

Նշանակելի է որ Աճառեան իր կարծիքին ի նպաստ ո՞չ մէկ փաստ ունի: Որով ի գորու կը մնայ Հայկազեանի կարծիքը:

ԺԳ. — « Պախոնւրց թէ պախուց »: — Հայկազեան կը դնէ միայն պախուց ձեւը

Ա. Գրին մէջ գործածուած օրինակով. Բովր. Խ. 20, և Պամ. Աղեքս. Ես. Յայս. բայց կը լոէ բոլորովին պախուց ձեւի մասին: Առձեռն բորն. (1846 և 1865) Պախուցի դիմաց՝ որպէս աշխարհաբար կամ նոր ձեւ՝ ունի նաեւ պախուրցը:

Աճառեան կ'ըսէ. « Արդի գրականի մէջ գործածում է պախուրց ձեւով, որ ըստ ՆՀԲ և ՋԲ գաւառական է »: Զախջախեան՝ ստոյգ է, կը ճանչնայ պախուրց ձեւը զայն ո(ամկօրէն) դնելով. սակայն Կոր Հայկազեան բառարան չունի այդ ձեւը. թերեւս Աճառեան՝ փոխանակ Մըխիթար Արքահօր Հայկազեան յիշելու՝ ուր գրուած է պախուրց իրեւ ուսմկօրէն սխալմամբ ՆՀԲ կը դնէ:

Ստոյգ է դարձեալ որ հին բառարաններուն մէջ պախուրց ձեւը չի տեսնուիր. այսպէս Յակոր Վրդ. Յիսուսեան՝ լատին-հայ բառարանին մէջ (Հոռվմ, 1714) միայն պահուց-ը կը ճանչնայ. Փէշտըմալնեան պատուելի՝ Զախջախիեանչն տաստարի վերջ անգամ (1846) դեռ պախուրց չունի, այլ միայն՝ պախուց: Ընդհակառակն Առաջին Ֆրիսուայի հայ-ոռու բառարանը (1838) միայն պախուրց-ը կը ճանչնայ:

Ուրեմն, կը հետեւի որ, պահելով հանդերձ ընտիր ձեւը՝ պախուրցը, կրնանք գործածել աշխարհաբարի մէջ նաեւ պախուրց գառառականք, որ, ինչպէս կ'ըսէ Աճառեան, արդէն ընդհանրացած է:

(Շաբումակիլի)

Հ. Ե. Փ.

ԱՐԵՒԵԼՔՆ ԱՐԵՒՄԱԽՏՔԻ ՄԵԶ

ՎԵՆԵՏԻԿ ՏԵՍԻԼՆԵՐՈՒ ՀԱՆԴԻՍԱՎԱՅՐ

Ս. ՂԱԶԱՐ ՀԱՅ ՍՐԲՈՒԹԵԱՆՑ ՏԱՃԱՐ

Սեպտեմբեր ութիւնոյց իրիկունն էր: Աճառեանի եռուցեան նորօրինակ խանդակառութիւն, անծանօթ բարբառ, հետաբըրիր գէմթիւն, անծանօթ բարբառ, հետաբըրին վրայ, ուր հինաւուրց Առիւծը՝ բըրափակին վրայ, ուր հինաւուրց Առիւծը՝ բըրափակին վրայ, կարծես իր գարաւուրցի գարաւուրցի օծութիւնն Աճեւմուած բերելը բերելը սեւեռած՝ կարծես ան առաջ մասուած տեսիլներ կ'որնէր գեռ...: Նոր կը վասնեկին աստղելը մէջ: Լիճը թրթը ուռու և ցոլը և նուազ էր միանգամայն ժպիտներուն՝ երկնելը և երկրիս. այդ իրիկուն ան աւելի խանդակու, աւելի ուսուցիկ կամ վասնեկին այս տեսիլը մը հմայքով Աճեւմուած բերելը Սիրամօր առջեւ ծառացած, հեռաւոր երկրի մը կարօտն և արցունքն աչքերուն, հեռաւոր եղբայրներու սիրովը մորմոքուն, Աճեւմուած հաւատըն ու բարեւութիւնը կը խնկէին իրենց սրաէն ու շրթունքէն, ու շարականներու կուսական երգը կ'ամբառնար սրբաբոյր, ու կը ծաւալէր... Ահա, ամէնէն առաջ՝ ինչպէս կը վայելէ անոր որ. « Մայր և զայեակ ամենայն իմաստից » է՝ յունական երգը Տիրամօր փառքին նուիրուած. որպան օծում իմաստի՝ այն բառերուն ու հնչումներուն որ Գրիգորներու, Բարսեղներու, Աթանասներու, Ուկերերաններու հոգին ու շրթունքն ըինական գարեւուրցի գարեւուրցի ու նուիրագործելով ուսկեղէն կամարներն անհատնում:

Այդ օրը ոչ երգչոնն իր փողերը թրթուած

մութեամբ: Եւ այդ երզը կ'ելլէ բերաններէ
որ եթէ հարազատ ու բնիկ յոյներ ալ
չեն, սակայն փառապանձ յոյն եկեղեցւոյ
հաւատքն ու ժառանգութիւնը կը վայելեն.
Ատտիկէն, կիպրոսէն, Հոռոպոսէն, կրե-
տէն, Աղեքսանդրիայէն ու կ. Պոլսէն,
վայրեր՝ ուր երբեմն կը ծաղկէր ընդհա-
նուր եկեղեցւոյ մեծագոյն և շքեղագոյն
զանգուածը՝ յոյն եկեղեցին:

Այն ինչ ոսկի կամարներու համբոյրին
մէջ կը նուաղի բիւզանդական երգը, ահա
հայ շարականի խնկալից բուրգառը՝ ար-
ծարծուած Լուսանորոգի նուիրական Ուս-
տին շունչով. ու կը խառնուի հայ երգը
իր ակնազմելիքին, զգացնելով միանգամայն
իր յատուկ հայկական սրբազրոշմ օծու-
թիւնը Խորենացւոյն, Սիւնեցւոյն և Շնոր-
հաւոյն Հոգիներէն ուսած. ուս ուսուեաա.

լ յ ւովաւէ թթած, ուր բարեկամ տութիւնը կը ցուցազրկ արեւելեան բանաստեղծութեան երանգները հաւատքի մաքուր և վերասալաց թոփիչներով։

Հայ շարականը դեռ կ'արձագանգէ ոսկի
կամարներուն ներքեւ, երբ թաւ ու վսեմ
երգ մը կը տիրէ. յունական գեղօնի օծու-
մին հետ եւրոպական բազմաձայնի հան-
դիսաւոր արուեստն ունի, ու այդ խմբերգը
բոլոր ալաւ աշխարհի հառաջն է, ոռուին,
լեհին, սերպին որ ներկայացուած են հոն,
ու իրենց երգը խոր ու ծանրադանդաղ իր
գնացքով կարծես թախիծը կ'ուզէ պատ-
մել հարիւր միլիոն ամբոխներու՝ որ կը
հեծեն տւերածին տակ իրենց տաճարնե-
րուն, ու լալագին կ'աղերսեն Տիրամօր
«Քու հովանույդ տակ կ'ապաւինինք, ով
Տիրամայր, մի՛ մերժեր մեր աղաչանքը
մեր կարօտութեան մէջ, այլ ազատէ՛ զմեզ
վտանգներէն, ով միակ կոյս, միակ Օրհ-
նեալ »: Ո՞վ կընայ արցունքը բռնել այդ
աղօթքի ատեն՝ հեռաւոր ամբոխներու տա-
ռապանքին ու ցաւին զիտակից :

Յոյսի թեւերով պաղատագին երգ մը
կը կցուի սլաւականին հետ՝ Ալպանիոյ
կղերէն, որ կ'ազերսէ օգնութիւն իր թը-
ռուառ ժողովրդեան համար։ Հուսկ, Ա-
ռեւմտեան եկեղեցւոյ երգը իր բեղուն ու
արուեստի հմայքով-լի վսեմութեամբ կ'ամ-

նոփէ նուազաւոր աղօթքները... կը մարին
բրալոյս կանթեղները, կարծես տեսիլն է
որ կը վերանայ... բայց դեռ կը բեկրեկի,
'արձագանգէ հոգիներուն մէջ բազմագու-
եան այդ երգը որ սրտագին աղօթք մ'է,
ողօթք մը՝ հեռաւոր աշխարհներու բոլոր
զբայլներուն համար, բաժմա՞ և անբա-
ան, բանի որ նոյն հայրերու զաւակներ
ն, ու անիծեալ խոռովգի մը փոթորկին
մէջ է որ հեռացեր են իրարմէ:

Ո՞րքան անոյշ և սրամթունդ է այդ
ողօթքը, միութեան տենչանքով գրկարաց,
իրոյ ջերմութեամբ սլացիկ, միութեան
զբայրներու՝ նոյն տաճարներուն մէջ,
ոյն պաշտելի Տիրամօր գիրկը, Յիսուս
ի խաղաղութեան մէջ՝ սրբութեան համ-
ոյրով:

* * *

Բայց ինչո՞ւ և ի՞նչպէս այդ տեսիլը,
որօրինակ ու խորհրդաւոր, հեռաւոր վե-
տակու ափեռուն վրաւ: —

Երբ քաղաքական աշխարհի դարաւոր շնամի պետութիւններ իրարու կը մօտեան հաշտ ու բարեկամական յարաբերութիւն մը ստեղծելու, յանուն մարդկային զբայրութեան՝ որ ցեղի գաղափարէն աւելի վեր ու աւելի սրբազնն է, յանուն եանցի բարօրութեան՝ որ էական նպաւակն է մարդկային աստենական կեսերին. Ի՞թէ կարելի՞ է ըմբռնել տեւական թմրէր կամ ատելութիւն միեւնոյն ցրիստուկերտ միութեան պառակտեալ ու բան մասերուն մէջ. միթէ չկայ հիմնական երագոյն շարժառիթ մը՝ միութիւնը պարագրող, միութիւն մը՝ ավահովելու Եղեցեւոյ հիմնական նպատակը, որ սրբաւորումն է հոգիներու անդենական կեսերին համար՝ փոխադարձ սիրոյ զօդով մրապնդուած:

Յանուն Աստուածային հիմադրին՝
րիստոսի, յանուն անկէ կարգուած Ա-
բեկալներուն, յանուն նախկին մի Եկե-
ցոյ միացեալ և անքակ Հայրերուն և
այրապետներուն՝ միթէ անհնա՞ր է միու-
եան զործ՝ ծիսական, իրաւասական

կամ դաւանական գծերուն մէջ՝ որոնց իրենց
աստուածային ու առաքելական չափն ու
ասհմանն ունին անշուշտ Ա. Գրբի և Սըր-
բազան աւանդութեան աղբիւներուն մէջ։
Ահա, յանուն մարդկային ու քրիստո-
նէական այդ սկզբունքներուն է որ մի-
ութեան առաքելութեան նուիրուած է Սի-
կիլիայի մէջ կազմուած մարմին մը։

Շարժման ներշնչութիւն եղած է տեղւոյս
թոյն - իտալացիներէն, նախագահութեամբ
Փալերմոյի ծիրանաւոր Առաջնորդ Եպիս-
կոպոսին, իր հետ ըլլալով նաեւ նոյն քա-
ղաքի համալսարանին գիտուն ուսուցիչնե-
րէն՝ յունածէս աշխարհականներ :

Ու արեւելաշղունչ կազմակերպութեան
միութեան ծրագիրը կարելի է ամփոփել
ներկայ արեւելասէր մեծ Քահանայապե-
տին հետեւեալ խօսքերով.

«Վերստին միութեան¹ համար հայի հարկ
է զիրար ձանչնալ, որովհետեւ, կրնայ բառին
որ՝ երկ վերստին միուրեան գործը շատ աե-
ցամ ձախողած է, մեծաց մասամբ ատիկս
անոր համար է որ կողմերը զիրար չեն
ձանչնար։ Երկ երկու կողմեն ալ կանչնակալ
կարծիքներ կան, հարկ է որ չճշուին այդ
հայսապաշարութեար»:

**Անհարատայի կը բռչին այն մոլորոքիւն-
ներն ու սիսաշենքը որ Քրիստոնեայ Արևելքի
եղբարց մէջ զոյնոքիւն ունին և միշտ կը
կրկնանին կարողիկ Եկեղեցայ դէմ:**

Բայց երբեմն կարողիկեներուն ալ կը
պակսի արդար գևանատունը իրենց բաժա-
նեալ եղայրիերուն, կը պակսի շատ անզամ
եղայրական սերը՝ որովհետեւ կը պակսի
ժանօրուքիւնը:

**Զեն ձանձնար այն առևէ ինչ որ բանկա-
դին, բարի, և քրիստոնեական է հին կարո-
ղիկ ձշմարտորքան այդ բեկորներուն մեջ։
Ուսկերեր ժայռի մը բաժանեալ զանցուած-
եերը՝ իրենք աղ ոսկերեր են։ Արեւելիան
յարգելի քրիստոնեայ համայնքները այնպիսի
պատկանելի սրբորդին մը կը պահեն իրե-
րուն՝ որոնք արժանի են ոչ միայն խորին
յարգանքի այլ նաև խորին համակրորքան։**

Այս հարցերուն չուրջ է որ դուք պիտի
կատարեք ձեր չափասկը ուսուցմասիրուրիւնը,

բող Աստուած ալ ձեզի լնկերէ ձեր գեղեցիկ
և սուրբ ձաւապարհին մէջ²» :

Նորակազմը ընկերութիւնը անցեալ տարիներու շրջանին ունեցած է երկու համագումար «շաբաթական», մին Փալերսոյի մէջ և միւսը Սիրակուսայի: Ահա երրորդը Վենետիկոյ մէջ, որ Խտալիոյ բոլոր քաղաքներէն աւելի հնագարեան կապեր ունեցած է Արեւելքի հետ, որ իր ծոցին մէջ կը կրէ նախանձելի գանձը տիեզերական Եկեղեցւոյ մեծագոյն ախոյժեանին՝ Ս. Աթանասի մարմինը, ինչպէս և Ս. Յովհաննէս Ողորմածինը:

Սեպտեմբերի առաջին շաբաթն եղաւ
համագումարը. Վենետկոյ և Փալերմոյի
ծիրանաւորները, տասնեակ մը յոյն և լա-
տին եպիսկոպոսներ, հարաւային և հիւսի-
սային իտալիոյ կղերին ներկայացուցիչ-
ներ, Մխիթ. Ռփատիս Գեր. Ռքբահայրը,
ոռուս, լեհ, դադմատացի, ալպանիացի և
յոյն բազմաթիւ արքիմանտրիտներ, վա-
նականներ եւն:

Ճառախօսութեանց համար սահմանուած
էր «Գլուխեան» տաճարը, և իրեւ ա-
զօթավայր՝ «Ս. Մարկոս»։ բաղացին
միւս շքեղ տաճարներն ալ արեւելեան ծէ-
սերու հանդիսավայր դարձան։

Մինչեւ միջօրէ նուիրուած էր պատարագներու՝ համընթաց բացատրութեամբ արեւելեան պատարագներու ծէսին՝ յոյն և սլաւ վանականնեռու ձեռորու. ինչպէս

1. Կատակլու է որ Կ. Ա. Հասա միութեն (unione) բառը չի գործածեր, այլ վերստին միութեն (riunione) շեշտելու համար թէ Եկեղեցոյ միութենը զոյութեն ունէր ամբողջական, այդի այդ նախկին միութեան է որ պիտի վերադասան թիւստոնեայ բաժանեալ եկեղեցիները, և ոչ նորաստեղծ միութեան ըր:

Անդրագաւառնալով՝ նոյն հարցին, կ'արժէ յիշել որ,
Հանդիսաւոր ասիթով՝ մը, երբ Արեւելցիներ խօսից ըրած
էին միութեան մասին սունակ, և Ա-ը սրբազրած
էր սահելով «Non unità, ma unione» = Ոչ ձուղուա-
այլ միութին, սակ ուզելով թէ կրթանչչիւր եկեղեցից
պէտք է անխախտ պահէ իր եռորդիքակտական ու ծիսա-
կան կազմը ընդհանուր միութեան մէջ։

2. Պիոս ԺԱ. · ՔԱՀԱՆԱՅԻՎԵՏ՝ առ զաւոական Պատշաճաւոր վասն Քրիստ. Առեւելիք (25 Ապ. 1923).

կականին : Հետաքրքրութիւնն և բարեպաշտութիւնը միանգամայն կը ցաշէր խուռն ամբոխները քաղաքին և եկուորաներուն՝ որոնց այդ օրերը տեսան և ապրեցան Արեւելքի կեանքը ծիսական :

Հոգին՝ որ Արեւելքի հանդէպ կը բարախէր այդ օրերուն՝ պէտք է Կարդալ Վենետիկոյ արեւելասէր սրբակենցաղ Պատրիարքին խօսքերուն մէջ՝ որոնք ժողովին նախարանը կընան նկատուիլ: «Ո՞հ, ո՞րքան գեղեցիկ է Արեւելքի քրիստոնեութիւնը իր բարակացոյ ծագման մէջ: Ո՞րքան գեղեցիկ է աև՛ Տիրամօր կուսական դէմքով, Յովեանենու Մկրտիչով, Ա. Բնաւանիքով, Առարքաքաջներով: Գեղեցիկ քրիստոնեութիւն Արեւելքի՝ Մարտիրոսներով, Վարդապետներով և բոլոր բանակով առշրջերու և ամերի զգնաւորներու՝ որոնցմով պատագարդուած է ինքը: Հապա իր սրբանուի պաշտամնութիւն...»

սեդապրում քերրուսած մը որ Արքայուրեան
ոյսերը կը ցուցեն և երկնային դրախտին
աղցրուրիներ կը բռորէ...։ Սիրելիք, գո-
տովայական յիշենք որ Արեւելքի մէջ փայլե-
աւ մեր Արեգակն Յիսուս, Արեւելքին շո-
սաց Մարիամ՝ Արուսեակը առաջօտեան,
Արեւելքին եկաւ մեզի փրկուրիներ. դարձր-
ենք մեր միտքն ու սիրութ Արեւելքին՝ խո-
ւարհ սրտով աղօրեանվ Աստուծոյ որ զանի
փայտեակ միշտ իր օրինուրինելերով»։

Ընկերութեան ծրագիրը որուն յստակ
սմիռնիումն էր Ա. Քահանայապետին ի-
մաստուն պատգամը — «Ճանչնալ Արեւելքը,
իիրել ու զնանատել զայն» — իր արտա-
այտութիւնն ունեցաւ նախ ծիսական շքե-
ութեան մէջ։ Բաց ի թիւ պատարագնե-
էն, ծիսական բացատրութիւններէն և
որեւելցի ու արեւելագէտ մասնագէտներու
ասախօսութիւններէն՝ վեց զլիսաւոր եկե-

1. Ինչպէս Լամբըսնացին ալ, առ Լեռն թուղթին չէլ, իր կարգին կը յիշէ զայդ. «Աթուղիկէ եկեղեցւոյ ովրութիւն է որ ի մեծամեծ տօնսն՝ ի կոստանդինուալուսի եկեղեցին զաւետարանն նախի ի լատին լեզու արդան և ապա յիւրեանց. և ի Հռոմեայ եկեղեցին, և Անտիոքուն և յԵրուսաղմին՝ նախի ի հռլենացի կարան, և ապա ի լատինացին, և այսպէս զմիմանս սիրով ատուեն», ինչպէս ինց ալ Տարսոսի եկեղեցւոյն մէջ

զեցիներու մէջ տեղի ունեցան Յոյն-բուշականդակական, սլաւ-բիւզանդակական, հայ և լատինակածէս ձայնաւորներ: Աւելորդ է նոս ծանրանալ արեւելեան ծէսերու վսեւութեան ու սոռացան արինեռուն, եռաեւ-

თუ յատուկ սրբազն դրոշმწիნ և տիրա-
ու տպաւորութեան, ծէսի խորհրդաւոր
երդաշնակութեան, ժողովրդեան մասնակ-
ութեան և այլ մանրամասնութեանց՝ որոնք
վրիպեցան եւրոպացւոց աչքէն:

Նկատելի էր յոյն և լատին եկեղեցւոյ նաւանդ սիրոյ և յարգանքի փոխադարձ ոյցը¹, ըստ որում յոյն ձայնաւորի Աւետարանին յունարէն երգէն վերջ՝ որգուեցաւ լատիներէնն աշխատամքով, նշապէս պատրիարքին լատիներէն պատաւագին լատիներէն Աւետարանէն վերջ՝ երգուեցաւ նոյնը նաեւ յունարէն՝ հաւատամբով հանգերձ:

Հոս կ'արժէ յիշել շատ ազնիւ մտածու թիւնն և փափաքը միութեան ջերմ պաշտպան՝ ընկերութեան քարտուղարին, որ սուաջարկեց հայերէն Աւետարանի ընթերութիւն ալ՝ յոյն և լատին լեզուներէն վերջ։

Հարկ չկայ ըսել թէ ճայնաւոր պատաշագներէն ամէնէն շքեղն և յաջողը հայականն էր, յայտնի է մեր ծէսին յատուկ նեմութեան և պարզութեան համար, որ նմի միանգամայն իր խորհրդաւոր պա-

Անշուշտ փափաքելի պիտի ըլլար տալ
ոս ամփոփումը բոլոր ճառախօսութեանց՝
ըր Արտավազի հոգերա-
որդինել, ծկսերեն ու դաշտանական հարցելը
ըրեւմուտցիներուն ճանչցնելու դիտու-
ով, ինչպէս կատարուեցան Միլանի, Հռո-
մի և Փալերմոյի յոյն և լատին կղերա-
ան և աշխարհիկ մասնագէտներէն, քանի

— 395 —

մը եպիսկոպոսներէ, յիշեալ ծիրանաւոր ոռուսական – ալպանական կղերը մէն մի ներէն և Ուխտիս բնդէս. Աբբայէն:

կը բաւէ յիշել բանախօսութիւնանց տիտազուները՝ գաղափար մը կազմելու ընդհանուր ուղղութեան: «Եկեղեցւոյ միութիւնը պատարազի պաշտպամունքին մէջ», ինչպէս «Եկեղեցւոյ միութիւնը՝ որպէս իրազործում Քրիստոսի վափառքին»: «Ընդհանուր ակնարկ Քրիստոնեայ Արեւելքի մասին»: «Յիւզանդական սրբազն երգերը», հետեւորդ երգահանդէսով մը յոյներու ծիսական երգերու լաւագոյն նմոյշներով: «Ս. Հաղորդութիւնը աղքիւր քրիստոնէական միութեան», «Կաթողիկէ Եկեղեցւոյ միութիւնը՝ Արեւելեան Սուրբ Հարց քով»: «Վենետիկ և Քրիստոնեայ Արեւելը», «Միսիթարեանը և միութիւնը», «Ճիրամայրը տիեզերական միջնորդ Քիստոնէական միութեան շնորհաց համար», «Հռոմայ Քահանայապետութիւնը՝ կեղրոն Եկեղեցւոյ միութեան», «Խտալական կաթողիկէ ընկերութեան գործունէութիւնն և առաքելութիւնը Քրիստոնեայ Արեւելքի մասին», «Ուուս ժողովրդի հոգին և Սոլովիեկի ժառանգութիւնը» և հուսկ «Խտալակոյ ժողովրդի բարեպաշտութիւնն և միաբերութիւնը Քրիստոնեայ Արեւելքի մասին», «Ուուս ժողովրդի հոգին և Սոլովիեկի ժառանգութիւնը» ուր կ'արժէ նշանակել բանադրը» ուր կ'արժէ նշանակել բանադր՝ Գերպ. Աղեցանովը Սիփիակին, կոմս և նախկին անդամ Ուուսական Ս. Հաղորդութիւն՝ որ իր աննկարազգելի խանդավառութեան մէջ հոգեւոր երգերով կը թնդացնէր հրապարակն ու տաճարը: Ս. Հաղորդութիւն ու կղերական դասը բարձրացան Ս. Մարկոսի ճակատի բարձրութեան վրայ. հոգեթունդ պահ մ'էր. վերջին աղօթքն էր որ կ'ալեծփէր հրապարակին մէջ 10,000 սրտերէ ու բերաններէ, աղօթք մը առ Աստուած Արեւելքի հեռաւոր եղբայրներուն համար, անոնց «որոնց վարդապետները՝ մեր ալ հայրերն են հաւատքի: Պահէ՛ զմեկ ամէն սխալէ որ կրնայ զանննը հեռացնել մեզմէ: Թող հաշտութեան և սիրոյ հոգին՝ որ հաւատացեալ ներու մէջ քու ներկայութեանդ նշանն է՝ փութացնէ այն օրը՝ յորում մեր աղօթքները միանան իրենց աղօթքներուն, որ պէսզի ամէն ժողովուրդ և ամէն լեզու ճանչնայ և փառաւորէ մեր Տէրը Յիսուս Քրիստոսու:»: Ու օրհնութեան հետ թռամայդ աղօթքը երկինքն ի վեր ու մինչեւ հեռաւոր Արեւելքի խորերը՝ արձագանքելու բոլոր քրիստոնեայ ժողովուրդներու սրտին մէջ եղբայրութեան և սիրոյ երկնային քաղցրութիւնը:

Մուսային, որ շեշտոց ըր յանձնելու մէջ
Միխթարեան Ուկտալին հանդէպ, և թէ
ինչպէս Ա. Ղազարի մէջ ունեցած էր
ներշնչումը ընդհանրական եկեղեցւոյ հետ
միանալով՝ Ալիշանի հետ բախտաւոր տե-
սակցութեամբ. և ապա իր հոգուոյն մտե-
րիմ բարեկամ ունեցած էր չ. Յովսէփի
Վ. Մարգարեանը՝ զոր մատնանիշ ըրաւ-
ներկաներուն մէջ:

Կ'աւարտէր շարաթական զի՞ւ և Հանդէսներու շրջանը, շողշողուն ու սըր-
բազան կնիքովը վերջին մհծ թափօ-
րին՝ կիրակի օր Սեպտեմբեր 9-ին։ Դար-
ձեալ տեսիլըի մը հմայքով Ա. Մարկոսի
ոսկի զմբէթներուն և աննման հրապարա-
կին մէջ տեսնուեցաւ շար ի շար Յոյն-
քիւզանդական - սլաւական - հայկական -

ըութիւնը նկատմամբ Արեւելքի՝ ուղղակի և անընդմիջապէս ձեռնհաս ու գիտակից Արեւելքիներով միայն կրնայ իրազործուիլ, ուսկից յետոյ նոյն հմուտ Արեւելցիները կը դառնան կամուրջ կամ միութեան զօդը Արեւելքի և Արեւմուտքի մէջ:

Արդարեւ շնորհաւորելի սկզբունքներ՝
որ հասունցած են անշուշտ դարերու ըն-
թացքին յաջող և անյաջող գործունէու-
թեան փորձառութեամբ:

Հարկ է ըստ թէ Միմիթարեան Ովատս
իր հիմնարկութենքն ի վեր, իր Հիմնադրի
հետքերուն վրայէն ընթանալով՝ ըմբռնած
է այդ ուղին և նոյն ուղղութեամբ ալ զրա-
կան աշխատութիւններ կատարած և ար-

Հիւնքներ շահած։
Հետեւաբար արդար էր վառ տենչը ժո-
ղովականներուն՝ տեսնելու Ա. Ղազարը
որպէս մանրանկար բովանդակ Արեւելքին,
շահ մը Արեւելցիներէ վառուած Արեւելքի
համը՝ որուն փառապանծ յիշատակա-
րանները կը պահուին հոն այնքան ար-
դար նախանձայուզութեամբ։

Դարձեալ Սիափտեմբեր իննի իրիկունն
էր, երբ Արեւելքի և Արեւմուտքի մեծ
զաւակներ ողջունեցին մեր կղզեակը՝ այդ
օրն աւելի շողջողուն՝ վճիտ ջուրերուն մէջ։
Ի յարգանս հիւրերուն և իրենց ազնիւ
տեսնչանքին՝ Ա. Ղազար մեծ ցուցահան-
ուէսի կերպարանը առած էր. երկու ժամը
որ երկու վայրկեան թուցաւ անոնց՝ ամ-
բողջապէս անցուցին Եկեղեցւոյ, Գրատան
և Տպարանին մէջ։ Գրատունը իր վսեմ
յարկին տակ շռայլօրէն սփուած էր հայուն
հաւատքի և արուեստի ամէնէն ցայտուն
և հազուազիւտ կոթողները, զըշազիրներ
ժ-ժե դարու՝ որոնց մանրանկարչական
գեղեցկութիւնն ու հարստութիւնը մէկ կող-
մէն, և բնազրի արժէքը միւս կողմէն ար-
դարեւ մեծ յարգանը և պատկառանը
ներշնչեցին։ Հոն էր իրական Արեւելքը
իր պանծալի հնութեամբ, հաւատքի մա-
քրութեամբ, իր տառապանքներով ու ցա-
ւերով միանգամայն։ Հոն էր կարծես Եկե-
ղեցւոյ միութեան փայլուն ապացոյցը՝
համախմբութեան մէջ և համաձայնութեան

այ զրչին տակ հայացած Ոսկեբերաննեւուն, Գրիգորներուն, Բարսեղներուն, Երեմիներուն և Աթանասներուն։ Հոն էին սկի թերթերով ու որդան կարմիրով քանակուած անցըեր ու փաստեր սիրոյ և զբայրութեան՝ Եկեղեցւոյ հնադարեան ոջանի կեանքին և զանազան ազգերու և այրապետներու փոխադարձ ներդաշնակարաբերութեանց։

Միանգամայն ողջափ հնութիւններ Ա-
եւելեան՝ զուրգուրանքով պահուած հայ
կեղեցիէն, ու յետոյ դիւրամատչելի զոր-
ուած լատին Եկեղեցւոյ ու Եւրոպայի
հտնականներուն :

Զէ կարելի նկարագրել խանդավառութիւնն անոնց ի տես այդ գանձերուն՝ որոնց ըռեւստական, գիտական ու եկեղեցական բժիշներուն շուրջ յարմար և հակիրճ ացատրութիւններ կու տայինք:

Եկեղեցոյ աւանդատան մէջ հայ Եկեղեցոյ ճոխ ու շռայլ սպասներու ցուցառութիւնն էր: Հոն ալ սրբազան զգեստներու արեւելեան թանկագին և հազուածուտ աշխատութիւններ արժանացան խորահատանքի:

Անդին ընդարձակ ցուցահանդէս մ'ալ
պարանին մէջ սարքուած էր. Հայ ազ-
նն և հայ Եկեղեցոյ կեանքի, բաղաբա-
թութեան, դաւանութեան ու ծէսին զրա-
սն փառքերն ու Մխիթարեան Հարց
ուկհարիւրամեայ գործը՝ Արեւելքը Արեւ-
ոտքին ճանչյնելու, և Արեւմուտքի լոյսն
քաղաքակրթութիւնը Արեւելք սփռե-
ւ եկեղեցական ու արտաքին մատենա-
ւական դասական ընտիր գործերով։ Հոն
սրելի էր տեսնել որոշ բաժինները ար-
աբին մատենագրութեան յոյն ու լատին
շխարհէն, և ապա նոր ազգերու լաւա-
յն երկերէն՝ հայացած։ Եւ փոխադար-
սբար արեւմտեան լեզուներով թարգման-
ած այնքան արեւելեան և զուտ հայկական
ըրծեր։ Եւ դեռ բաժիններ պատմական
կերու, ուսումնասիրութիւններ, Ս. Գրոց
կնութիւններ, իմաստասիրական ու աս-
ուածաբանական պատկառելի գործեր,
ոնաշունչ և հոգեշահ մատեաններ։

Այդ ամէնը լուրջ նկատողութեան արժանացան, և շատեր, մանաւանդ նախապէս զիտակներ՝ իրենք եղան բացատրող և պանծացնող հայ անուան՝ արդար պարծանքով նկատելով Հայ ազգն ու Եկեղեցին՝ յառաջապահ ու թարգման երբեմնի մեծ ու փառապահնձ Արեւելքին:

Նուիրական մեր մենաստանին մէջ ժողովական յետին նիստէ մը վերջ, պատուասիրուելով Արեւելքի վարդելուն անոյշով, խոր տպաւորութեամբ մեկնեցան 150 իշափ արեւելցի և արեւմուտցիները՝ եկեղեցական ու աշխարհական, ուր լատին ծիրանաւորներու հետ կարելի էր տեսնել յոյն փափասեր, կաթողիկէններու հետ օրթոսոքս արքիմանտրիտներ՝ այն մեծ օրթոսոքս իրիմանտրիտներ՝ այդ պատճառութեամբ Քրիստոնեայ Արեւելցին հանդէպ՝ որքան մեծ և չքնաղէին իրենց տեսած կրօնական, գեղարուեստական և մատենազրական այդ պատճառական ու խօսուն լիշտակարանները:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄԱՍՈՒԼ

የኢትዮጵያ ፖስታ ተስፋና ክፍያዎች

Թէ արտասահմանի հայ մամուլը տառապագին շրջան մը կ'ապրի այնքան յայտնի է որ փաստերու չի կարօտիր. կը բաւէ նկատել թէ ի՞նչպէս թերթերէն շատեր միամնեայէն մինչեւ վեցամսեայի կը փոխուին, ու մմնց կը սպասենք երկար՝ անոնց ուժին, ու մմնց կը սպասենք երկար՝ անոնց ուժին, այնպէս և այնքան կալոյսի երեւումին, այնպէս և այնքան կարօտով՝ որքան ձմեռուան արեգակին՝ նառանած ու մաղամեռիկ:

Ապագաման ու գաղտնաբառը կամ
Այնու հանդերձ բացառութիւններ կամ
սփոփիչ երեւոյթներ չեն պակսիր։ Եւ
ամէնչն առաջ նշանակելու ենք կ. Պոլսի
«Մշակոյթ» շարժումը, արծարծուած ջան-
քերովը թ. Ազատեանի, որ ամայացած
իր շրջանակին մէջ զբական վառարան
մ'է, «այնպիսի ատեն մը, երբ պոլսահայ
հաւաքական կեանքն ոգեւորող ոչ մէկ
իմացական շարժում զոյութիւն ունի» և